

3 TONS UANSVARLIGHED

Rolf Kuschel

Gælder social ansvarlighed også dyr? Efter Koreakrigen søgte FBI og CIA febrilsk efter det stof, de troede koreanere og kinesere havde anvendt i forbindelse med den såkaldte »hjernevask«. Opmærksomheden rettedes mod LSD. Utallige undersøgelser og eksperimentelle forsøg, sponsoreret af de amerikanske efterretningsvæsnere, blev foretaget. Heriblandt et eksperiment, hvor en afrikansk elefant fik indsprøjet 273 mg LSD. Resultatet, ja døm selv.

Den amerikanske psykologorganisation APA, grundlagt 1892, var længe om at udarbejde etiske standarder for psykologer. Det første udkast blev vedtaget i 1953, men iflg. Kimmel var det ikke før engang i 1960'erne, at psykologer for alvor begyndte at tage etiske spørgsmål op til mere alvorlige overvejelser. På grund af en række stærkt kritisable undersøgelsesmetoder og eksperimenter, såvel som CIAs sponsorering af forskningsprojekter med politisk indhold, udarbejdedes i de efterfølgende år en række etiske regler også inden for sociologi, social antropologi og psykiatri (Kuschel, 1998).

Næsten samtidig med at APAs *Ethical Standards of Psychology* var blevet vedtaget, chokeredes den vestlige verden over nyhederne om, at trofaste, loyale amerikanske soldater, der var taget til fange under Koreakrigen (1950-53), havde omfavnet kommunismens ideologi, samtidig med at de voldsomt kritiserede de vestlige, amerikanske værdier. Disse drastiske forandringer fangede journalisten Edward Hunter i begrebet »hjernevask«, som han beskrev i bogen *Brainwashing in Red China*. Ordet hjernevask kommer fra det kinesiske begreb *Hsi Nao*, der betyder »rensning af sindet«. Begrebet blev ved dets fremkomst omgærdet med megen mystik. Da pressen begyndte at skrive om den kommunistiske hjernevask, reagerede den vestlige verden med angst, usikkerhed, chok og forfærdelse. Var det virkelig lykkedes for kineserne og koreanerne at finde en metode, hvorved man totalt og for evigt kunne udviske et menneskes hukommelse og ved hjælp af specielle teknikker få det til betingelsesløst at acceptere andre sociale og politiske værdier? Først troede man, at fangerne var blevet hjernevasket med medicin eller droger. Derfor iværksatte CIA en omfattende, verdensomspændende søgen

efter forskellige stoffer, der kunne påvirke hjernen. Man indsamlede bl.a. svampe, som man vidste indianere brugte i rituelt øjemed, og man studerede meskalin, et bevidsthedsudvidende stof, der findes i den mexicanske meskalinkaktus.

Efterhånden som flere og flere amerikanske fanger kom tilbage fra Ko-reakrigen og som robotter talte om den kommunistiske ideologis fortrinlighed, kom man i tanker om LSD. LSD var allerede blevet opdaget af den schweiziske læge Albert Hoffmann i 1938, og meskalin havde man eksperimenteret med i Dachau.

CIA eller andre havde ingen erfaringer med, hvordan LSD – dette »sandhedsserum« som man kaldte det – virkede, og hvilke doser mennesker kunne tåle. Til selskaber hældte man det hemmeligt op i gæsternes cocktailglas, for at se reaktionerne blandt gæsterne. FBI afprøvede også stoffets virkning ved at hælde det i drinks på et bordel, hvorefter man gennem en énvejssrude iagttog kundernes adfærd. Efter sigende blev selv hædede FBI folk dybt chokeret over, hvad de så (Marks, 1980). Man var så fascineret af dette nye sandhedsserum, at CIA betalte en tryllekunstner til at udarbejde en håndbog, så de på en diskret måde kunne hælde LSD i besøgendes glas, kaffekop el. lign. (Koch & Wech, 2004).

Selv psykiatriske patienter var ikke i sikkerhed for selvpromoverende forskere. Specielt ikke, hvis der lå CIA-penge forude. På en psykiatrisk klinik, der havde en kontrakt med den amerikanske hær om at undersøge psykoaktive stoffers indvirken på personligheden, havde man i 1951 modtaget en ny slags meskalin, som endnu ikke var afprøvet på mennesker. Da der samme år blev indlagt en 40-årig tennisspiller, der var fysisk sund, men som var kommet i en livskrise med depression til følge, brugte man ham som uvidende forsøgsperson. Han blev tvunget til at lægge krop til 5 meskalinindsprøjtninger, selvom han bad sig fri for indsprøjtningerne efter den tredje. Efter den 5. indsprøjtning, der var 16 gange så stærk som den første, faldt patienten i dyb koma, hvorfra han aldrig vågnede igen. Som med så mange andre af den slags forsøg gjorde man alt for at holde sagen hemmelig, og hans kone fik blot at vide, at hendes mand led af en »atypisk reaktion« over for et medikament (Moreno, 1999).

Efterhånden som professionelle behandlere fik mulighed for at interviewe de tilbagevendte fanger fra Korea, indså man, at der bag personlighedsforandringerne ikke lå en kemisk påvirkning i form af stoffer, men derimod meget grusomme og udspekulerede fysiske og psykologiske udtrætningsmetoder. Det er det, som Robert Lifton (1989) kalder for tankereform og Edgar Schein (1961) for tvangsmæssig påvirkning. »Hjernevask« må derfor i dag forstås som en række påvirkningsstrategier, der bruges til at nedbryde et menneskes psykologiske barrierer. Selvom denne erkendelse kom forholdsvis hurtigt, holdt man ikke op med at eksperimentere med psykoaktive stoffer. For CIA var overbevist om, at specielt LSD kunne bruges til at kontrollere menneskelig adfærd og især få mennesker til at tale over sig. Noget

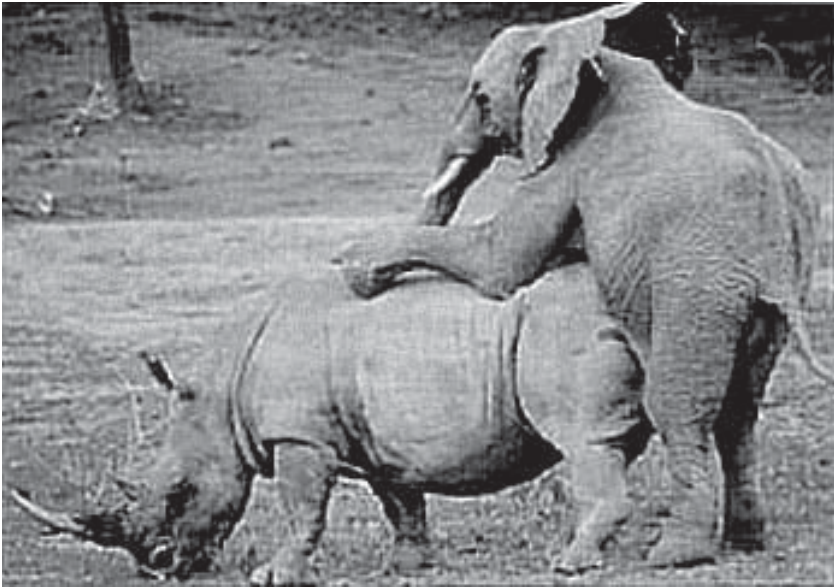
der kunne vise sig at være meget værdifuldt, når det drejede sig om at få oplysninger ud af tilfangetagne spioner eller for at checke, om der fandtes muldvarpe inden for ens egne rækker. I de følgende år fik mindst tusinde soldater i Fort Holabird og andre steder LSD (Koch & Wech, 2004). »I alt«, siger Moreno (1999), »brugte [den amerikanske] regering 6.700 mennesker i deres eksperimenter med psykoaktive kemikalier, hovedsageligt LSD...« Også andre stoffer som morfin, meskalin, atropin, psylocybin og benzedrin blev brugt. Den ufrivillige deltagelse i disse eksperimenter resulterede ikke blot i stærke traumatiserende oplevelser, men endte i ikke så få tilfælde i selvmord eller død.

Det var ikke kun i USA at disse kemiske forsøg med mennesker blev udført. Iflg. Koch og Weech (2004) foretog man kort efter 2. Verdenskrig LSD-eksperimenter på Farmakologisk Institutt ved Universitetet i Oslo i samarbejde med Rochester State Hospital i Minnesota. Som forsøgspersoner udvalgte de såkaldte krigsbørn, dvs. børn født af norske mødre og tyske fædre. Da børnene efter krigsafslutningen blev tvangsfjernet fra deres mødre og anbragt på forskellige hjem, var de nemme ofre. Af de godt 12 børn, var der 3 der fik så store doser LSD, at de ikke overlevede.

Den etiske standard blandt de deltagende læger, psykiatere og psykologer var på det tidspunkt ikke særlig markant. Nürnberg-koden, der blev udarbejdet for at hindre en gentagelse af de umenneskelige forsøg, som blev foretaget i koncentrationslejrene, udkom allerede i 1947, men syntes ikke rigtig at have haft nogen gennemslagskraft. Nürnberg-kodens stærke understregning af, at man kun må deltage i eksperimenter på frivillig basis, og at der skal foreligge informeret samtykke, blev totalt negligeret af CIA's håndlangere. Kun få år efter, at verden havde reageret med forfærdelse og afsky over for de uhyrligheder, der havde fundet sted i Nazi-Tyskland, blev eksperimenter med tilsvarende foragt for menneskelige rettigheder – omend i langt mindre målestok – foretaget i den såkaldte frie verden – endda i Guds eget land. At man følte et socialt ansvar for forsøgspersonernes livskvalitet, kan man vist ikke rigtig tale om eller få øje på i disse – til tider terminale – eksperimenter.

Mystificeret af den til tider totalt ukontrollerede adfærd, mennesker udviste ved indtagelse af LSD, rettede to psykiatere, Louis Jolyon West og Chester M. Pierce, deres opmærksomhed mod dyreverdenen for at se, om man der kendte tilsvarende, temporære forandringer. I deres søgen stødte de på et fænomen, der er observeret hos han-elefanter. Disse elefanter – specielt de ældre – kan 1-2 gange årligt gå »i musth«. En ellers rolig elefant bliver irriteret og rastløs og angriber alt, hvad der kommer i vejen for den. I denne periode er dens testosteron niveau 5 gange så højt som normalt. Han-elfanten angriber og bedækker hun-elefanter, men dette har intet med normal seksuel aktivitet at gøre, da han-elfanten også bedækker hunner, som ikke er i brunst, såvel som næsehorn (Bradshaw et al., 2005). Hvis han-elfantens reaktioner på LSD var de samme som dem, der optræder, når den er »i

musth«, kunne man iflg. forskerne lære noget om begge dele – dog specielt noget om LSD.

Elefant bedækker næsehorn under musthperiode.

I 1962 allierede psykiaterne sig med zoologisk have i Oklahoma City's Lincoln Park. Her levede en 14-år gammel indisk han-elefant, Tusko, der vejede knap 3 tons (mellem 2.954-3.182 kg). Men hvor stor en dosis skulle man give elefanten for at fremkalde effekten? Der fandtes ingen viden på området endnu. Ved at gå ud fra, at mennesket generelt udviser mentale forstyrrelser ved indtagelse af 0,1 mg, besluttede man sig for at give elefanten 297 milligram. Hvis elefanten reagerede som mennesker, ville der være tale om en overdosis, hvis den derimod reagerede som mindre dyr som katte, ville det være en underdosis, ræsonnerede forskerne. Den 3. august 1962 var alt klar til eksperimentet. Tre minutter efter indsprøjtningen af LSD, viste elefanten tegn på dårlig koordination. »He began to sway, his hindquarters buckled, and it became increasingly difficult for him to maintain himself upright. Five minutes after the injection he trumpeted, collapsed, fell heavily onto his right side, defecated, and went into status epilepticus He died 1 hour and 40 minutes after the LSD had been injected« (West & Pierce, 1962).

Psykiateren Louis Jolyon West, menneskerettighedsforkæmper og ekspert i »hjernevask«, tortur og PTSD, og Chester M. Pierce, Harvard-professor i psykiatri, har ikke kunnet anklages, for på daværende tidspunkt eksisterede ingen særskilte etiske koder for psykiatere. Den første, The

World Psychiatric Association's Declaration of Hawaii, kom først i 1964, og her står der heller intet om psykiateres ansvar over for dyr. Tanken om at psykiatere skulle involveres i komparative studier, var måske helt fremmed på daværende tidspunkt. I West og Pierces artikel fornemmes ingen anger eller samvittighedsnag over resultatet af deres fatale eksperiment. De lader til at være drevet af en utilitaristisk forskningstilgang, for i deres meget kliniske beskrivelse fremstilles resultatet som vigtigt og lærerigt: »It appears that the elephant is highly sensitive to the effects of LSD – a finding which may prove to be valuable in elephant-control work in Africa.« Og ikke nok med det, så viser resultaterne med Tusko også, at mennesker, der tager en overdosis LSD udsætter sig selv for alvorlig fare. Tankevækkende erfaringer på baggrund af 3 tons uansvarlighed.

LITTERATUR

- BRADSHAW, G.A., SCHORE, A.N., BROWN, J.K. POOLE, J.H. & MOSS, C.J. (2005): »Elephant breakdown.« *Nature*, 433:807.
- HUNTER, E. (1951): *Brainwashing in Red China*. New York: Vanguard Press.
- KIMMEL, A.J. (1996): *Ethical Issues in Behavioral Research*. Cambridge: Blackwell Publ. Inc.
- KOCH, E.R. & WECH, M. (2004): *Deckname Artischocke. Die geheimen Menschenversuche der CIA*. München: Goldmann Verlag. (På dansk: CIA's hemmelige forsøg med mennesker: kodenavn Artiskok, 2004.)
- KUSCHEL, R. (1998): »The Necessity for code of ethics in research.« *Psychiatry Today*, 2-3: 247-274.
- LIFTON, R.J. ([1961]1989): *Thought Reform and the Psychology of Totalism. A Study of Brainwashing in China*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- MARKS J. (1980): *The search for the 'Manchurian Candidate'. The CIA and mind control*. New York: McGraw-Hill Book Co.
- MORENO, J.D. (1999). *Undue Risk. Secret State Experiments on Humans*. NY.: W.H. Freeman and Co.
- SCHEIN, E.H. (1961). *Coersive Persuasion. A Socio-psychological Analysis of the 'Brainwashing' of American Civilian Prisoners by the Chinese Communists*. New York: W.W. Norton & Co., Inc.
- WEST, L.J. & PIERCE, C.M. (1962). »Lysergic Acid Diethylamide: Its Effects on a Male Asiatic Elephant.« *Science*, 138:1100-1103.